

ALAGÚTBAN

A sima úton kényelmesen lehet sétálni, a zsákutcából vissza kell fordulni, az alagútban türelmesnek kell lenni. Mert egyszer úgyis csak véget ér, akármilyen hosszú is. Gárdai Lajos türelmes embernek látszik, de 43 évesen már szeretné kijutni az alagútból. Abból a sötét, hosszú folyosóból, ahová tehetése juttatta.

Milyen furcsa az élet. Ha nincs egy jó fülű vasúti vezérigazgató, talán nagy boldogságban, hegesztőként leléli az életét. Ha... Egy ember életében annyi elmaradt, vagy bekövetkezett fordulóhoz tapad a kis szócska. De Gárdait valakinek meg kellett hallani. Igaz, már korábban dicsérték társai, milyen szép a hangja. Nótás kedvű ember volt, mások is megjegyezték, „szépen énekel”.

Mint a nagy énekeseket körülvevő mítoszokban, adottságaira csak később és romantikus körülmények között bukkanunk. Delegáció járja a szolnoki járműjavító műhelyeit. Kevésbé törődik ezzel Gárdai. Énekel, hogy jobban teljen az idő, és a hegesztőpisztoly sístergése ne bántsa annyira a fülét. Miből gondolná, hogy a sötét ruhás férfiak közül valaki is figyeli, hallgatja. Pedig a vezérigazgató meg tudta különböztetni a szép hangot, a jó hangot a csodálatos hangtól. És a nótázó hegesztő az alagútba ekkor lép be.

Meghívó Bécsből

A vezérigazgató látni is akarja. Sorsa ettől kezdve a hegesztőműhely és a bécsi Staatsoper között feszülő pókháló libeg. A vasút ösztöndíjat ad, Gárdai Lajos vonatolni kezd. Előbb a debreceni zenekonzervatórium, aztán ellenkező irányban, a pesti Zeneakadémia a végállomás. Cseng az operáktól a füle, de három napon keresztül a műhelyben zsidbad dobhártyája a kalapálástól. Mit számít ez, mikor biztatják: „Te nagyon tehetséges vagy!” Aztán egyszer csak úgy érzi, a sors feldobja őt. A bécsi Operához hívják próbaéneklésre.

Remek hang, mindenkinek ez a véleménye. Elbűvölt impresszáriók suttognak a fülébe, dollárokat nyomnak a zsebébe, s ajánlatoknál kezegetik a szívet. Ösztöndíj a bécsi Operától, vagy a chicagói Operához? „Hova is menjek?” Majd Pesten döntenek — a fejébe vágják: „Nem értem, Bécs mit foglalkozik magával?... Magyarországnak is szüksége van jó tenoristákra.”

Ekkor már operatársulat körül forgolódik. Szegeden dolgozik az olajosoknál, esténként pedig dr. Korényiné korrepetálja. Nemcsak sokan biztatják, de többen mellé állnak. Vaszy Viktor a színházhoz hívja.

Szegeden vigasztalódik, felveszik az operakórusba, és elmondhatja magában, vége a hullámvasútnak. Szép az idő szeptember elsején, melegen süt a nap, s minden reménye megvan, hogy 1971. március szerencse éve legyen.

Újra overallban

Az újszegedi magánház lakása hűvös, Gárdai hangja azonban fölforrósítja.

— Négy évig nem énekeltem, most újrakezdem — mondja, amint lecsukja a zongorát. A szekrényhez megy, papírok között keresgél, egy kék fedelű igazolványt mutat büszkeséggel. Nyomatott betűkkel a második lapon: előadóművészi működési engedély.

— Látja, nem adtam fel. Bár 1972-ben megfogadtam, soha többé nem énekelek.

Négy évvel ezelőtt Gárdai Lajosról több riportot írtak. Az egyik így fejeződött be: „Énekel. Ez a dolga.” Gárdai csak fél évig énekel az operakórusban. A színházról 1972-ben kilépett, újra kék ruhába bújt, és hegesztőpisztolyt vett a kezébe.

— Nagyon keveset kerestem, 1900 forintot. Ebből nem jöttem ki. Az albértet 600-at fizettem, a gyerektársra még ennél is többet. Eheztem. Tudom, Verdi is éhezett. De láttam, az éneklésből nem élek meg. Szétosztogattam a kottáimat, s az építő ktsz-hez mentem négy és fél ezer forintért.

A serpenyők becsapnak. Hiába teszik az egyikbe a pénzt, a másikba a karriert. Gárdai nem hitt magában. Szorongásai úgy nyomták a lelkét, mint szélvihar a kert kapukat.

Reményeit nem táplálták a lehetőségek? Vagy nem is lelte ezt a kórus- és az epizód szerepek szürke csuklyájában? Türelmetlen volt, gyors beérkezésre számított? Birkózott maga is ezekkel a kérdésekkel, kétségeit igyekezett legyűrni. Boldogan élt volna, ha nem jut eszébe a sok biztatás, a sok fülből sugár. Meg ott lapult zsebében a bécsi Opera levele is, amit ha ritkán elővett, eszébe juttatta, ne énekelnie kell.

Olvasom én is a szűkszavú levelet, az ígérő írást: „Kérem, lenne szíves még az évadzárásunk előtt Bécsbe utazni, és az Operaházunk igazgatóságán megjelenni az énektanulmányai elkezdésének ügyében. Mivel 1970. április 7-i próbaéneklésén igazgatóságunk Önt kitűnő tehetségnek találta, lehetőséget adunk, hogy énekkészségét itt a továbbiakban fejleszthesse. Szívesen üdvözlettel: a Bécsi Állami Opera Igazgatósága.”

Simogatta lelkét a levél, de szurkálta is. Lelkiismeretével olykor háborúba került, legföljebb a nehéz munka fáradtsága csillapította háborgását. Úgy élt, mint sok százezer ember. Dolgozott, nyaranta utazott, esténként olvasott, vagy nézte a tévét. A Fórum műsorát kedvelte, és nem hagyta ki, az 1975. februári adást sem.

Ismét egy bizottság

Szovjet vendégek válaszoltak a nézők kérdéseire. Ekkor Gárdainak eszébe jutott, hogy édesapja a háború alatt mennyit hallgatta a moszkvai rádió magyar nyelvű műsorát. Jól emlékezett a bemondónó bársnyos hangjára. Csutoráné néven jelemezte. Vajon ki lehetett, tépelődött, a februári estén. Feltelefonált, válaszoltak ne-

kl. Csutoráné — Lakatos Éva, az Országos Filharmónia igazgatója.

Egy alkalommal, mikor Pesten járt, felkereste Lakatos Évát. Elmesélte, hogyan hallgatták akkor titokban a híreket. Az igazgató údváriasi volt, megkérdezte, kicsoda-micsoda a betoppán.

— Megdobbant a szívem, amikor érdeklődött, hogy a rokonom nem énekes? Elmondtam az életem. Búcsúzóul kérte, hogy énekeljek. Egy hónap múlva levelet kaptam, készüljek, meghallgatnak.

Ki tudja, hanyadik bizottság gyönyörködött Gárdai hangjában 1975. májusában. A nagy izgalomban maradt még ideje, hogy megszámlálja. Tizenegyen ülték körül a nagy asztalt. A neveket ismerte a rádióból az arcoat látta a tévéből. És úgy dobogott a szíve, úgy égett az arca, mint tíz évvel ezelőtt.

— Énekelni akartam, s tudtam, ez az utolsó lehetőségem. Miután meghallgattak, nem mondtak semmit. Egy-két nappal később táviratban gratuláltak, majd megkaptam a működési engedélyt.

Ismét kezembe veszem a kis könyvet. Olvasom egy másik helyen: „Hivatásos opera- és operetténekes, színházban, Állami Operaházban, műsoros rendezvényeken szerepelhet.”

— Hirtelen nem is tudtam, mihez kezdjek. Érdeklődtem a Filharmónia szegedi kirendeltségén. Hol lehet felépni? De nem biztattak semmivel.

Biztatás és ajánlat

Júliusban felyorsultak az események. Levelet kap Pestről, a Filharmóniától. „Műsoralkotásunk meg fogja keresni a következő évadban történő foglalkoztatása ügyében.” A levélben egy javaslat is található: változtasson munkahelyet, hogy tanulni, készülni tudjon.

— Az egyik titkár megkérdezte: mit kap cserébe a vasút? Csak annyit mondtam, énekelek majd a vasútnak.

Vasutas lett Gárdai Lajos. Amikor bekopogtatott Kiss Károlyhoz, a MÁV szegedi igazgatóságának vezetőjéhez, kávét kapott, és meghallgatták. Három hét múlva pedig mehetett a rókusi ruharaktárba. Könnyű munka, kedvezmény.

Nyáron a szegedi színház új zeneigazgatója is meghallgatta. Biztatás és ajánlat. De egyelőre marad a Filharmónia kínálta lehetőségénél, tanul és gyakorol.

Talán kijut a hosszú alagútból...

Halász Miklós

A feledékenység ára

Egy nagymama korú asszony, aki esztendő óta megözevgyült, ismerősök közötti megismerkedett egy nyugati országban állampolgárral, aki szintén özevgyült volt. Korban is egymáshoz illettek, egymásba szerettek a leveleváltások alatt, és egy idő múlva találkoztak Szegeden. A völegényjelölt jött ide háztűznézőbe, és hozta magával volt felesége vagyont érő ékszereit is, hogy leendő aráját feldiszfájtse. Arany karóráját, karkötőt, nyakéket, briliánsköves gyűrűt és egyebet hozott át a határon szobor nélkül, és megajándékozta vele az asszonyt, aki egy idő múlva visszaadta völegénye látogatását, az

ajándékba kapott ékszereket. Úgy ment át a határon, hogy nem vallotta be, mit visz ki magán.

Visszajövet volt kellemetlenség, amikor le kellett magáról szedni az összes smukkot. Így történt aztán, hogy az ügy végén a szegedi járásbírósg hirdett ítéletet: elrendelte a határon lefogott és a budapesti 15. számú vámhivatalban kezelt ékszerek elkobzását, és a bűnügyi elkövetések megfizetésére kötelezte a menyasszonyt. Ugyanakkor úgy rendelkezett, hogy a devizagárdaládást sértő bűntett miatt indított eljárást a vádlottal szemben — közkegyelem folytán — megszünteti.

A tanulmányi szabadságról

B. E. szegedi olvasónk a gimnázium esti tagozatának negyedik osztályába jár. A vállalatától hat munkanap fizetett szabadságot kap, de ebből egy napot a szabad szombat miatt levonna. Olvasónk a következőkre kíváncsi: jogosan vonják-e le a hat napból az egyet, továbbá milyen kedvezményekre jogosult, és az érettségire kaphat-e fizetett szabadságot?

Az általános műveltséget adó oktatási intézményekben tanuló dolgozók kedvezményeit a 23/1974. (IX. 4.) Mü. M. számú rendelet részletesen szabályozza. A rendelkezés szerint az alsó-, középfokú oktatási intézmény esti vagy levelező tagozatán tanuló dolgozó nem foglalkoztatható olyan munkaidő-beosztásban, illetőleg nem kötelezhető olyan mértékű éjszakai és túlmunkára, amely őt a felkészülésben akadályozza. Továbbá csak beleegyezésével kötelezhető más

helységben végzendő munkára, a tanítási napokon és a vizsgát megelőző egy hónap alatt. A tanulmányokat befejező vizsgaidőszak (érettségi) esetén pedig az azt megelőző három hónap alatt.

A rendelkezés kimondja, hogy az általános iskola esti és levelező tagozatán, illetve általános iskolai tanfolyamon, valamint a gimnázium esti tagozatán tanulókat hat munkanap tanulmányi szabadság illeti meg. A gimnázium levelező tagozatán és a szakközépiskola esti tago-

zatán tanulóknak évente tíz munkanap jár. A szakközépiskola levelező tagozatán tanulóknak részére tizenöt munkanap tanulmányi szabadságot adhatnak. A rendelkezés egyik új intézkedése szerint az érettségi vizsgához külön hat munkanap tanulmányi szabadság jár. Ezen túlmenően a továbbtanuló dolgozót a vizsga napján olyan mértékű szabad idő illeti meg, hogy a vizsga időpontjára az iskolába érkezhesen, és a vizsgán részt vehessen.

Olvasónk mivel ötnapos munkarendben dolgozik, a szabad szombat miatt jogosan vontak meg egy nap szabadságot. A további kedvezményekre pedig az ismertetés szerint jogosult.

Dr. V. M.

Cikkünk visszhangja

A Népünk hagyományvilágából című cikksorozatban szeptemberben Italozás címmel írtunk az itallal kapcsolatos szokásokról. Cikksorozatunkat rosznéven vette az Alkoholizmus Elleni Országos Bizottság. Fekete János főelőadó levélben fejezte ki ellenkezését. Leveléből idézzük: „... ennek a kedélyeskedve elanekdótázott hagyományvilágnak volt is, van is egy kis szépséghibája. Csak annyi, hogy az italkultusz terhődtását yilág-szerte fiatal életek pusztulására, kegyetlenkedésekre, bűnözésre, prostitúcióra és tébolydák szegélyezik. Nincs még egy méreg, amely az emberiségnek csak megközelítőleg hasonló kárt is okozott volna. A költészet mámort dicsőítő versei akárha egy kollektív

öngyilkosságnak hozsannázának.

Ha már viszont hagyományokat élesztgetünk, arról is írni kéne, hogy az alkohol és az alkoholizmus elterjedését az ellene folytatott küzdelem történelmi áramlata kíséri. Az első alkohol elleni társaság ligáját az ókori Egyiptomban II. Ramszesz fáraó hozta létre i. e. 1350 körül. De hazánkban is alakult ún. mértékleteségi egyesület pl. a XVII. században, mégpedig Eszterházy Miklós kezdeményezésére; alapszabályait a soproni polgármester fogalmazta meg. A reformkor megújuló eszmévilága az alkoholizmust már valóságos nemzeti katasztrófnának tekintette. „Bármennyire jövedelmezők legyenek is a szeszfőzőházak, mi mégis a

pálinkát azon átkok közé számítjuk, amelyek a népeken igen nyomasztóan fekszenek” — vallotta Kossuth. Széchenyi pedig már akkor arra a következtetésre jutott, hogy törvény kell a pálinkafőzés visszaszorítására, illetve eltüntetésére, illetve más gazdasági ágat kell fejleszteni. Beszélhetnék ehelyett az alkoholizmus elleni küzdelem összefonódásáról a szervezkedő munkásmozgalommal, és a Tanácsköztársaság radikális antialkoholista intézkedéseiről is, de nem feladatunk a téma feldolgozása. Csupán fel szerettem volna hívni a cikkíró figyelmét arra, hogy az „italozás” tekintetében melyek is a haladó nemzeti hagyományok, az ápolásra valóban érdemesek?

A Jupiter holdjának titokzatos légköre

A Jupiter 13 holdja közül a négy legnagyobb, s köztük a legelső pályán keringő Iót már Galilei felfedezte 1610-ben, a távcső valószínűleg első csillagászati alkalmazása során. Ez a maga idején óriási jelentőségű felfedezés volt, hiszen a Jupiter holdjaival a Naprendszer egy miniatűr mását adja, és így szemléltessé vált a kopernikuszi világbép igazsága. Az Ió és társai azután évszázadokon keresztül egyre pontosabb vizsgálatok tárgyát képezték, s könnyű lenne azt hinni, hogy most, amikor a csillagászok érdeklődése az Univerzum határain fekvő ob-

jektumok felé fordult, a Naprendszer e közeli vidékei már nem sok szenzációt nyújthatnak. Az utóbbi évek felfedezései azonban egyre világosabbá teszik, hogy az Ió-Jupiter rendszer, a Naprendszerben legalábbis bizonyosan, egyedülállóan érdekes, a legkülönbözőbb tényezők véletlen összejárásaként következett. Ezt a felismerést tükrözi, hogy tavaly november 6—16. között egy példa nélkül álló Ió-kampány során, a Földről, és a körülötte keringő műholdakról számos optikai és rádiótávcső szegeződött az Ióra.

A váratlan felfedezések egyike R. Brown és F. Chaffes amerikai csillagászok tették 1972—73. során, mint annyiszor a tudomány történetében, teljesen véletlenül: az előbbi, mint kezdő a csillagászatban, egy nagyon egyszerűnek vélt témán kívánt gyakorlatra szert tenni voltaképpeni feladatához. Az Ióról (kb. akkora, mint a mi Holdunk) már egyszerű megfigyelés is eldönti, hogy fényes, vöröses árnyalatú, a sarkok felé sötétebb. Brown lényegében ugyanezt vizsgálta, de az ember szeménél jobb felbontó képességgel: a részletes optikai spektrumra volt kíváncsi. S itt érte meglepetés: úgy tűnt, hogy az Ió, pontosabban az azt körülvevő légkör, a gerjesztett nátriumatomok jellegzetes hullámhosszával jóval több fényt bocsát ki, mint azt várni lehetne.

Az Ió légköre földi mértékkel mérve meglehetősen ritka, de nem annyira, mint az egy ilyen kis égitestől várható lenne. A légkör hidrogént, nátriumot, kalciumot, s valószínűleg nitrogént tartalmaz. Mindezeket az atomokat a Hold csekély gravitációs tere képtelen lenne fogva tartani, s ha pusztán arra kellene hagyatkozni, napok múltán semmi sem maradna belőlük. Hogy mégis ott találjuk őket, annak köszönhető, hogy állandóan pótlódnak, mégpedig a feltételezések szerint magának az Iónak a felszínéről. A Jupiter erős mágneses tere ugyanis foglyul ejti a napszélből származó töltött részecskéket (elektronokat és protonokat), s ezek nagy sebességgel keringenek a bolygó sugárzási öveiben. A töltött részecskék így szüntelenül bombázzák az Ió felszínét, és a felületi közetek atomjait kiütik, magasra röpítve azokat. Ezt a mechanizmust feltételezve már képtelenség vagyunk azt is elfogadni, hogy az Ió felszíne óriási sós sivatag; innen a nátrium és kalcium a Hold légkörében. Úgy vélik, főleg ezen fémek szulfidjairól van szó; a kén jelenlétének része lehet a Hold fényességében is. Persze, az atomok kiütése laboratóriumi körülmények között is jól ismert sugárkárosodást okoz, s ez magyarázná, honnan a vöröses árnyalat, s miért a sarkok környéke a legsötétebb: ott a legnagyobb a sugárzás intenzitása.

L. F.